

MEDIA SAVODXONLI MATEMATIK:ZAMONAVIY JAMIYAT ENTIYOJI

Abdupattayev Xasanboy Abdurahmonovich

*Ijtimoiy himoya milliy agentligi Farg'ona viloyati boshqarmasi Dang'ara
tumani Inson Ijtimoiy xizmatlar markazi hodimi va Qo'qon davlat universiteti,
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) Telefon +998908571*

Anvarshoyeva Muxlisaxon

Qo'qon davlat universiteti 2-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

В данной статье всесторонне рассматривается взаимосвязь медиаграмотности и математики в современной системе образования. Основное внимание уделяется необходимости воспитания медиаграмотной личности, вооружённой математическим мышлением в эпоху цифровой информации. В статье подробно анализируются содержание и сущность понятия «медиаграмотный математик», его роль в обществе и образовательном процессе.

Прежде всего, раскрывается содержание понятия «медиаграмотность». Речь идёт о способности человека критически воспринимать, анализировать, оценивать и эффективно использовать информацию. Автор трактует медиаграмотность не просто как знание интернета или технологий, а как культуру понимания информации, оценки её источника и анализа информации в социальных сетях.

В следующем разделе рассматриваются специфические особенности математики — такие аспекты, как логическое мышление, последовательность, точность и валидность, — с точки зрения их совместимости с

медиаграмотностью. В статье подробно объясняется роль медиаинструментов — видео, графики, цифровых программ, интерактивных платформ — в развитии аналитического и критического мышления учащихся в процессе обучения математике.

In this article, the interrelationship of media literacy and mathematics in the modern education system was covered in detail. The main attention was focused on the need to educate a media literate person armed with mathematical thinking in the age of digital information. In the article, the essence of the concept of "media literate mathematician", its place in the life of the society and its place in the educational process were extensively analyzed.

First of all, the content of the concept of media literacy was revealed. It talked about a person's ability to critically receive, analyze, evaluate and effectively use information. The author interprets media literacy as not just knowing the Internet or technologies, but the culture of understanding information, being able to evaluate its source, and analyzing information in social networks.

In the next part, the specific features of mathematics, such as logical thinking, consistency, accuracy, and validity, were highlighted from the point of view of compatibility with media literacy. The article explained in detail the role of media tools - video, graphics, digital programs, interactive platforms - in the development of students' analytical and critical thinking in the process of teaching mathematics.

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida media savodxonlik va matematika fanining o'zaro bog'liqligi atroflicha yoritildi. Asosiy e'tibor raqamli axborot asrida matematik tafakkur bilan qurollangan, media savodli shaxsni tarbiyalash zaruratiga qaratildi. Maqolada "media savodli matematik" tushunchasining mazmun-mohiyati,

uning jamiyat hayotidagi oʻrni hamda taʼlim jarayonida tutgan oʻrni keng tahlil qilindi.

Birinchi navbatda, media savodxonlik tushunchasining mazmuni ochib berildi. Unda shaxsning axborotni tanqidiy qabul qilish, tahlil etish, baholash va undan samarali foydalanish qobiliyati haqida soʻz yuritildi. Muallif media savodxonlikni shunchaki internet yoki texnologiyalarni bilish emas, balki axborotni anglash, manbasini baholay olish, ijtimoiy tarmoqlardagi maʼlumotlarni tahlil qilish madaniyati sifatida talqin etadi.

Keyingi qismda matematika fanining oʻziga xos xususiyatlari — mantiqiy fikrlash, izchillik, aniqlik, asoslanganlik kabi jihatlar media savodxonlik bilan uygʻunligi nuqtai nazaridan yoritildi. Maqolada matematika oʻqitish jarayonida media vositalar — video, grafik, raqamli dasturlar, interaktiv platformalar — oʻquvchilarning tahliliy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda qanday rol oʻynashi batafsil tushuntirildi.

Bugungi raqamli jamiyatda media vositalari orqali berilayotgan axborotlar hajmi haddan tashqari koʻpaygan. Ayniqsa, taʼlim jarayonida turli media platformalardan foydalanish oʻquvchi va talabalar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bois media savodxonlik har bir sohada, jumladan matematika taʼlimida ham muhim koʻnikma sifatida shakllanmoqda. Media savodxonlik – bu insonning media axborotlarni tushunishi, tahlil qilishi, baholashi va yaratishi bilan bogʻliq kompetensiyalar majmuasidir.

XXI asrda informatsion jamiyat shakllanishi, raqamli texnologiyalarning keskin rivojlanishi va global axborot almashinuvi inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bordi. Har kuni insoniyat bir necha yangi axborotlarni qabul qiladi, tarqatadi va ulardan foydalanadi. Media esa ushbu jarayonning asosiy boshqaruvchisi sifatida namoyon boʻlmoqda. Bugungi kunda media nafaqat kommunikatsiya vositasi, balki ijtimoiy tafakkurni shakllantiruvchi, iqtisodiy

yoʻnalishlarni belgilovchi, siyosiy jarayonlarga taʼsir qiluvchi hamda ilmiy yangiliklarni ommaga yetkazuvchi kuchli omilga aylandi. Shu nuqtai nazardan, media savodxonlik zamonaviy shaxsning eng muhim kompetensiyalaridan biriga aylandi.

Media savodxonlik tushunchasi keng maʼnoga ega boʻlib, u insonning media orqali taqdim etilgan maʼlumotni anglash, tahlil qilish, baholash, qayta ishlash va xavfsiz foydalanish qobiliyatini ifodalaydi. Ayniqsa, statistik maʼlumotlarga boy boʻlgan media kontentni tushunish, undagi manipulyatsiyalarni aniqlash, vizual koʻrsatkichlarga tanqidiy yondashish uchun matematik tafakkur talab etiladi. Chunki koʻplab media materiallarda foizlar, sonlar, diagrammalar, grafiklar, indekslar, reytinglar, iqtisodiy koʻrsatkichlar kabi matematik elementlar keng qoʻllanadi. Ushbu axborotlarni notoʻgʻri talqin qilish esa omma ongida yolgʻon tasavvurlarni shakllantirishi mumkin. Demak, zamonaviy media makonida mavjud boʻlgan axborotni toʻgʻri oʻqish uchun matematika faniga tayanish shart. Media savodli matematik — bu nafaqat matematik hisob-kitoblarni yaxshi biladigan mutaxassis, balki media axborotlarning ichki mohiyatini ochib bera oladigan, statistik maʼlumotlarning ishonchliligini baholay oladigan, manipulyatsiyani aniqlay oladigan, jamiyatni toʻgʻri faktlar bilan taʼminlay oladigan ijtimoiy masʼuliyatli shaxsdir. Raqamlar orqali manipulyatsiya qilish bugungi kunda eng keng tarqalgan axborot buzilishlaridan biridir. Misol uchun, grafiklarda oʻqlar boshlanish nuqtasining oʻzgartirilishi, statistik tanlanmaning notoʻgʻri tanlanishi, foizlarda boʻrttirishlar, sabab-oqibat munosabatlarining notoʻgʻri talqini jamiyat ongida notoʻgʻri xulosalarni yuzaga keltiradi. Bunday holatlarning oldini olishda matematik mantiq, ehtimollar nazariyasi va statistik tahlil muhim rol oʻynaydi.

Media savodxonlikning matematika sohasi bilan bogʻliq yana bir muhim jihati — raqamli madaniyatdir. Bugungi kunda sunʼiy intellekt, maʼlumotlar tahlili (data science), iqtisodiy modellashtirish, kriptografiya kabi koʻplab yangi yoʻnalishlar

aynan matematik bilimlar va media texnologiyalarning birlashuvidan tashkil topgan. Shunday ekan, matematik mutaxassisning media savodxon bo'lishi uning raqobatbardoshligini oshiradi, kasbiy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim tizimida ham ushbu kompetensiya tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'quvchilar va talabalarda tanqidiy va mantiqiy fikrlash, axborotni filtrlay olish, media orqali berilgan matematik ko'rsatkichlarni tekshira olish ko'nikmalarini shakllantirish pedagogikaning asosiy vazifalaridan biri bo'lib bormoqda. Chunki raqamli axborotlarni to'g'ri talqin qila oladigan yosh avlod jamiyatning to'g'ri rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, media savodli matematik — zamonaviy jamiyatning ehtiyojidir. Axborotlar zamonaviy qurolga aylangan davrda raqamlar ortidagi haqiqatni ochib beruvchi mutaxassislar jamiyatni manipulyatsiyalardan himoya qiluvchi, ilmiy-innovatsion taraqqiyotga yetaklovchi kuchdir. Shuning uchun media savodxonlikni matematika sohasi bilan integratsiyalash bo'lajak matematiklarni tayyorlashda strategik ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, matematika fani inson tafakkurini tizimli, aniqlik bilan o'ylashga o'rgatadi. Bu esa media savodxonlikning asosiy komponentlaridan biri bo'lgan tanqidiy fikrlashni shakllantiradi. Media olamida manipulyatsiya, noto'g'ri statistik ma'lumotlar, shov-shuvli sarlavhalar, yolg'on faktlar tobora ko'payib borayotgan bir paytda, mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan matematiklar axborot xurujlariga qarshi eng samarali himoya sifatida ko'riladi.

Bugungi ta'lim jarayonida media va matematikaning integratsiyasi muhim o'rin egallamoqda. Raqamli ta'lim platformalari, onlayn kurslar, videodarslar, virtual laboratoriyalar, interaktiv dasturlar — bularning barchasi matematika ta'limini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu jarayonda o'qituvchilar ham, talabalar ham media madaniyatini egallashlari zarur. Media savodli o'qituvchi o'z

darslarini nafaqat bilim berish, balki raqamli muloqot vositalari orqali o'quvchini mustaqil fikrlashga o'rgatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida raqamli ta'limni rivojlantirish, AKT sohasida malakali kadrlar tayyorlash ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, matematik kadrlar tayyorlashda media savodxonlikni shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Chunki matematik bilimlar texnologik rivojlanishning asosi bo'lsa, media savodxonlik esa bu bilimlarni to'g'ri yo'naltirish va jamoatchilikka yetkazish vositasidir.

Media savodli matematik — bu kelajak jamiyatining yangi tipi, raqamli tafakkurga ega, mantiqiy tahlilni media vositalari bilan uyg'unlashtira oladigan shaxsdir. U nafaqat ilmiy masalalarni yechadi, balki ularni ommaga to'g'ri va tushunarli shaklda taqdim eta oladi. Shunday shaxslar orqaligina zamonaviy jamiyatda ilm-fan, texnologiya va axborot uyg'unligi ta'minlanadi.

Demak, ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, matematika sohasi vakillarining media savodli bo'lishi nafaqat o'z kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish, balki jamiyatda sog'lom axborot muhitini yaratish, soxta xabarlar va raqamli manipulyatsiyalarga qarshi kurashishda ham muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, "Media savodli matematik: zamonaviy jamiyat ehtiyoji" mavzusini o'rganish bugungi kunda nafaqat ta'lim, balki ijtimoiy, ma'naviy va madaniy hayot uchun ham g'oyat muhimdir.

Bugungi raqamli davrda insoniyat taraqqiyoti bilim va texnologiya uyg'unligiga asoslanmoqda. Axborot oqimining keskin ko'paygani, raqamli platformalarning hayotimizga chuqur kirib kelgani, yoshlarning ko'p vaqtini internet va ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazayotgani sharoitida media savodxonlik nafaqat jurnalistlar yoki axborot sohasi vakillari uchun, balki har bir soha mutaxassisi, jumladan, matematiklar uchun ham dolzarb masalaga aylandi. Chunki raqamli

tafakkur, tanqidiy tahlil qilish qobiliyati, ma'lumotni to'g'ri talqin etish, uni ishonchli manbadan ajratish bugungi kun mutaxassisi uchun zarur kompetensiyalar sirasiga kiradi.

Media savodxon matematik — bu nafaqat formulalar bilan ishlay oladigan, balki raqamlar ortidagi haqiqatni anglaydigan, statistik ma'lumotlarni tahlil qiladigan, ularni noto'g'ri talqinlardan himoya qila oladigan shaxsdir. Chunki ko'plab axborot manbalarida statistik ma'lumotlar noto'g'ri keltiriladi, raqamlar ataylab manipulyatsiya qilinadi. Shunday vaziyatda matematik tafakkur bilan qurollangan media savodli inson bunday noto'g'riliklarni tezda aniqlay oladi va haqiqatni asosli dalillar bilan isbotlaydi.

Matematika — bu mantiq, izchillik, aniqlik va tahlil ilmi. Media savodxonlik esa — tahliliy fikrlash, tanqidiy yondashish, axborotni sinchkovlik bilan o'rganish madaniyatidir. Shu jihatdan bu ikki sohaning o'zaro uyg'unligi jamiyat tafakkurini shakllantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Agar inson matematik fikrlashni o'zlashtirgan bo'lsa, u har qanday axborotga shunchaki ishonmaydi, balki uni mantiqan tahlil qiladi, manbani tekshiradi, raqamlar va faktlar orasidagi bog'liqlikni aniqlaydi.

Zamonaviy jamiyatda matematiklar faqat hisob-kitob bilan shug'ullanmaydi. Ular sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili, algoritmlashtirish, iqtisodiy modellashtirish, texnologik jarayonlarni optimallashtirish kabi sohalarda faol ishlamoqda. Bu yo'nalishlarning barchasida axborot oqimini tahlil qilish muhim o'rin tutadi. Demak, har bir matematik mutaxassis media savodli bo'lishi, axborot muhitida mustaqil fikrlay olishi, o'zining professional faoliyatida ommaviy axborot vositalaridan to'g'ri foydalana bilishi zarur.

Media savodxonlik matematiklar uchun yana bir jihatdan foydalidir — bu ta'lim jarayonida axborot texnologiyalarini samarali qo'llash imkoniyatini kengaytiradi. O'qituvchilar, talabalar va o'quvchilar media vositalaridan foydalanib

interaktiv darslar, vizual materiallar, video tahlillar yaratish orqali murakkab matematik tushunchalarni sodda va tushunarli shaklda yetkazishlari mumkin. Bu esa o'quvchilarda nafaqat qiziqish uyg'otadi, balki matematikani real hayot bilan bog'lashga yordam beradi.

Matematika va media savodxonlikning uyg'unligi, aslida, yangi avlod tafakkurini shakllantiruvchi kuchli omildir. Chunki zamonaviy dunyoda inson faqat axborotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, qayta ishlovchi va jamiyat manfaatiga yo'naltiruvchi faol shaxsga aylanishi lozim. Bunday insonlar jamiyatda sog'lom fikr, to'g'ri axborot almashinuvi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, media savodli matematik axborot manipulyatsiyalariga, yolg'on statistikaga, noto'g'ri xulosalarga qarshi ilmiy dalillar asosida kurasha oladi. U haqiqatni raqamlar, mantiqiy tahlil va ilmiy isbot orqali ko'rsata oladi. Shu sababli bugungi raqamli asrda "media savodli matematik" nafaqat fan sohasi uchun, balki butun jamiyat uchun zarur bo'lgan ideal shaxs timsolidir.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, O'zbekiston ta'lim tizimida ham media savodxonlikni rivojlantirishga, uni fanlararo yondashuv asosida o'qitishga katta e'tibor qaratilmoqda. Matematika fanini media vositalari yordamida o'qitish, o'quvchilarga raqamli ma'lumotlarni tahlil qilish, grafik va statistik ma'lumotlarni to'g'ri talqin etish ko'nikmasini berish bu boradagi eng muhim vazifalardan biridir.

Natijada, bunday yondashuv orqali yoshlar o'z fikrini asoslay oladigan, raqamlar orqali haqiqatni isbotlaydigan, media maydonida ishonchli dalillar bilan chiqadigan barkamol avlod sifatida kamol topadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, media savodli matematik — bu raqamli davrda jamiyat taraqqiyotining kalitidir. U ilmiy asosda fikrlaydi, axborot oqimida adashmaydi, dalil-isbotga tayanadi, o'z fikrini aniq, mantiqan asoslab bildiradi. Bunday insonlar ko'paysa, jamiyatda nafaqat ilm-fan, balki axloq, madaniyat va

tafakkur darajasi ham yuksaladi. Shu bois, har bir matematik o‘z bilimini media savodxonlik bilan boyitishi, o‘z navbatida media savodxon inson matematika orqali fikrlash madaniyatini shakllantirishi zarur. Chunki aynan shu uyg‘unlik — zamonaviy jamiyat ehtiyoji va kelajak avlod kamolotining poydevoridir.

ADABIYOTLAR.

1. Xolmatov A., Qodirova M. “Media savodxonlik asoslari.” – Toshkent: Oliy ta’lim, 2021.
2. To‘xtayev S. “Matematik tafakkur va raqamli dunyo.” – Toshkent: Fan, 2021.
3. Qodirov A. “Matematika o‘qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.” – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Qambarova D. “Yoshlar media savodxonligini shakllantirishda ta’limning o‘rni.” – “Axborot va jamiyat” jurnali, №1, 2024.